

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОПЕНКА

НАУКОВІ ПРАЦІ

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ОПЕНКА

**Збірник за підсумками звітної наукової конференції
викладачів, докторантів і аспірантів**

21-22 лютого 2012 року

Випуск 11

Том 1

Кам'янець-Подільський
2012

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 14575-3546 ПР від 11.11.2008 р.

Друкується згідно з рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, протокол № 7 від 26 червня 2012 року.

Рецензенти:

Брицький П. П., доктор історичних наук, професор;
Бріцин В. М., доктор філологічних наук, професор;
Городецький В. В., доктор фізико-математичних наук, професор;
Кокун О. М., доктор психологічних наук, професор;
Терецук Г. В., доктор педагогічних наук, професор.

Редакційна колегія тому:

Завальнюк О. М., доктор історичних наук, професор, академік АН ВО України *{голова}*;
Кеба О. В., доктор філологічних наук, професор, академік АН ВО України *{заступник голови}*;
Конет І. М., доктор фізико-математичних наук, професор *{відповідальний редактор}*;
Онуфрієва Л. А., кандидат психологічних наук, доцент *{відповідальний секретар}*;
Андрейцева І. А., кандидат економічних наук, доцент;
Баженів Л. В., доктор історичних наук, професор;
Балашов Л. В., доктор біологічних наук, професор;
Вержуховська О. М., кандидат педагогічних наук, доцент;
Гаврилова Н. С., кандидат психологічних наук, доцент;
Газін В. Я., доктор історичних наук, професор;
Дуткевич Т. В., кандидат психологічних наук, професор;
Каньоса М. І., кандидат економічних наук, професор;
Копилов С. А., доктор історичних наук, професор;
Лабунець В. М., кандидат педагогічних наук, професор;
Мельник Л. П., кандидат педагогічних наук, доцент;
Миронова С. П., доктор педагогічних наук, професор;
Михальський А. В., кандидат медичних наук, доцент;
Нечитайло В. В., доктор історичних наук, професор;
Печенюк М. А., кандидат педагогічних наук, професор;
Предборська І. М., доктор філософських наук, професор;
Прокопчук В. С., доктор історичних наук, професор;
Рибак І. В., кандидат історичних наук, професор;
Рокачук В. Н., кандидат філософських наук, доцент;
Савчук В. О., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник;
Співак В. І., кандидат психологічних наук, доцент;
Степанков В. С., доктор історичних наук, професор;
Стрельбицький П. А., кандидат економічних наук, доцент;
Урсу Н. О., доктор мистецтвознавства, професор;
Федорчук В. М., кандидат психологічних наук, професор;
Філінюк А. Г., кандидат історичних наук, професор;
Шинкарьок А. І., доктор психологічних наук, професор;
Яропуд З.П., кандидат педагогічних наук, професор.

Н34 Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів : у 3-х томах. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. — Вин. 11. — Т. 1. — 222 с.

У збірнику вміщено доповіді та повідомлення науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів і здобувачів наукових ступенів, виголошені на звітній науковій конференції за підсумками науково-дослідної роботи у 2011 році. Представлено матеріали секцій історії; економічних дисциплін; корекційної та соціальної педагогіки і психології; мистецьких дисциплін.

Адресується науковцям, учителям і студентам.

УДК 378.4(082)
ББК 74.58я431

20. Сталін Й. Промова на I Всесоюзному з'їзді колгоспників-ударників 19 лютого 1933 року / Й. Сталін // Повне зібрання творів. - К : ДВПЛ УРСР, 1951. -Т. 13. -415 с.
21. Пушкарева Н.Л. Русская женщина: история и современность: История изучения "женской темы" русской и зарубежной наукой. 1800-2000 : материалы к библиографии / Н.Л. Пушкарева - М. : Ладомир, 2002. - 526 с.
22. Терещенко Ю.В. "Нова радянська жінка" в Україні в 1920-х рр.: ідеальний образ. / Ю. В. Терещенко - С. 3. - Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc./20.html.
23. Українська державницька ідея: Антол. політ, традиціоналізму / укладання й передм.: О. Шокало, Я. Орос ; біогр. довідки: О. Шокало. - К. : МАУП, 2007. - С. 491.
24. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В.Д. Гончаренка. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К. : ВД "Ін Юре", 2000. - Т. 2. - 728 с.
25. Шалигіна Д. Жіночі образи в радянській та німецькій плакатній пропаганді / Д. Шалигіна. - С. 137 - Режим доступу: www-history.univer.kharkov.ua/.../Shalugin.
26. Юкина И. "Новая история женщин" России". Вступительная статья к "Библиографии по истории женского движения и феминизма (1850-е-1920-е годы)" / И. Юкина. - СПб. : Алетейя, 2003. - 234 с.
27. Фицпатрик Ш. Сталинские крестьяне. Социальная история Советской России в 30-е годы: деревня / Ш. Фицпатрик ; пер. с англ. - М. : РОССПЭН, 2001. - 422 с.

Investigated the actions of the Bolshevik Party in organizing and staging under the party's control of women's post-revolutionary socio-political movement. Analyzes the ideological basis of this movement. Identified mechanisms for involving women in nation building and to expand social basis of Soviet power. Analyzed the extent and consequences of this campaign in the 20-30 years of XX century.

Key words: women's movement, socialization of women.

Отримано: 24.01.2012

УДК 94(477)"1917/1921"(092):821.161.2(092)

А. І. Мауталір, аспірант

ПОСТАТЬ Т.Г. ШЕВЧЕНКА У МЕМУАРАХ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 рр.

Подается значения та вплив постаті Т.Г. Шевченка на життя та діяльність українських громадсько-політичних діячів у добу Української національно-демократичної революції (1917-1921 рр.)

Ключові слова: Т.Г. Шевченко, мемуари, громадсько-політичні діячі, Українська національно-демократична революція.

Для написання будь-якого наукового дослідження необхідно залучення широкого кола документальних матеріалів. Важливе місце у цьому відношенні посідають мемуари.

По можливості, для дослідження, варто використовувати мемуари діячів різного політичного "забарвлення", не дивлячись на їх політичну чи соціальну приналежність. Що стосується постаті Т.Г. Шевченка в мемуарах діячів української революції (1917-1921 рр.), не секрет, що значна частина їх видрукована за кордоном, будучи у чужій країні, облаштувавши потроху своє буття, автори знайшли час опрацювати привезені документи. З цього приводу досить влучно висловився професор О.М. Завальнжж "Для об'єктивної відтворення канви подій частково використовували літературу і періодичні видання, які встигли захопити з собою..." [7, с.42]. Із здобуттям Україною незалежності розпочалося часткове видання та перевидання мемуарів у нашій країні.

Для висвітлення нашої проблеми, важливу інформацію містять мемуари відомого українського історика церкви і церковного права, знаного громадського і державного діяча, дослідника творчості Т.Г. Шевченка О.Г. Лотоцького вперше видані у Варшаві 1932-1934 р. [9]. А у 1966 р. відбулося їх перевидання уже в США [10-13]. Автор спогадів зазначав, що постать Т.Г. Шевченка займала для нього особливе місце. Будучи в Петрограді на початку ХХ ст. Олександр Гнатович відзначив ріст національної свідомості, "лакмусовим папірцем" якої були традиційні Шевченківські роковини, особливо, ті, що заборонялися (1911 р., 1914 р.) та вільно відзначені в березні 1917р. Т.Г. Шевченка автор вважає "сином народу і геніальним співцем його долі, прапором українського руху, устами Шевченка говорив увесь народ" [11, с.114].

Досить цікавим виявився щоденник видатного українського громадського діяча, мецената Є.Х. Чикаленка. В ньому автор подає події що відбувалися в період 1907-1929 рр. надаючи їх власному аналізу. Провідне місце в цьому відношенні посідає Українська революція (1917-1921 рр.). У щоденнику Є. Чикаленко не оминув увагою і постаті Т.Г. Шевченка, зазначивши, що разом із В. Винниченком літом 1918 р. проживав неподалік могили Кобзаря, активно спілкувався з її відвідувачами [20, с.44]. Постать Т.Г. Шевченка для Є. Чикаленка була уособленням боротьби за власну державу.

Привертають особливу увагу спогади громадсько-політичного діяча Полтавщини періоду української національно-демократичної революції В. Андрієвського. Опубліковані в Берліні між 1921-1923 рр. Автор поряд із значним фактичним матеріалом, що стосувався громадсько-політичного життя Полтавщини, зумів показати із якою повагою ставилися до Постаті Т.Г. Шевченка, бюст якого знаходився на почесному

місці, де довкола нього були розміщені портрети "славних українських мужів" [1, с.14]. На думку В. Андрієвського, простежується генеза ідеалів залишених князем Володимиром Великим, Данилом Галицьким, Богданом Хмельницьким "що огненними словами випекли в українських серцях ковалів син І. Франко, і син "беднейшого" селянина наш безсмертний Тарас, найкращий син нашого демоса, отой найбільший із усіх" [2, с.102]. Саме ці ідеали висловлені відомими синами України, - на думку В. Андрієвського, - мають стати основою Українського Відродження.

Д. Донцов у своїх мемуарах залишив досить цікавий фрагмент з життя в період гетьманування П. Скоропадського. З самого початку він негативно поставився до усіх гетьманських починань не за те, що вони були не логічні, а тому, що Д. Донцов був ідеологічно інший. Автор зазначав, що Гетьманство - суцільний негатив і його напроочив Т.Г. Шевченко [6, с.116]. Що ж до "Заповіту" Шевченка, Д. Донцов зазначив наступне: - "Вивчаймо його Заповіт! Заповіт того, хто карався, мучився, але не кається!". Продовжуючи шевченківську тематику наголошував: "коли говоритимуть вам, що не "повстанською романтикою" визволиться Україна, а "реальною політикою", не "фантазіями", а "працею" пригадайте слова Шевченка: "Фантазія! Вимряне щастя! Для душ, які вміють співчувати і любити, повітряні замки міцніші й прекрасніші від матеріальних благ егоїста; ця психологічна істина незрозуміла людям позитивним". Чудова мрія, велика ідея "фантаста" й "романтика" більше впливали на формування людських спільнот та їх установ, аніж егоїстичне й тупе прив'язання до існуючого, до матеріального, людей "реалістично" настроєних. Ось була думка Шевченка романтика до глибини душі! І хто зазіхає на романтику нашої доби, романтику тих, які вірять у свій далекий ідеал і борються за нього, зазіхає на Шевченка. Для Д. Донцова Т.Г. Шевченко, щось більше ніж письменник, український Кобзар - він борець за волю України [5].

Серед мемуаристів-емігрантів слід відзначити роботу земського діяча - подолянина В. Приходька. Його спогади знайомлять дослідників з розвитком громадсько-політичного і культурного життя на Поділлі. Мемуари складаються з двох частин. Перша - (1895-1907 рр.), перевидавалося декілька разів(Чехословаччина, Німеччина, США та ін.), друга частина (1907-1920 рр.) побачила світ лише у 2011 р. у Вінниці. Чимало інформації автор подає про Т.Г. Шевченка, зокрема, зазначав: "... аж до війни в нас, на книжній етажерці завжди стояв гарний великий бюст Т. Шевченка без шапки, ... закордонне видання "Кобзаря" подарунки батькові від П. Житець-

кого і М. Драгоманова" [15, с.36]. Автор згадував про блискучі шевченківські читання та вечори, як у власному домі, так і в Подільській духовній семінарії. Відому "шевченківську фотосесію", яка нарабила стільки галасу [15, с.59-67]. Власну участь у товаристві "Просвіта", а також з яким захопленням слухав реферати та доповіді на Шевченківську тематику від М.І. Филипського [16, с.110]. В. Приходько протягом усього життя проніс любов до постаті Т.Г. Шевченка.

У березні 2002 р. Григорій Гусейнов опублікував у періодичному виданні "Кур'єр Кривбасу" частину спогадів української громадської та просвітньої діячки О. Пашенко, що були присвячені відзначенню шевченківських роковин. Під красномовною назвою "Тарасові річниці" [4]. Як зазначає авторка: "Шевченківське свято - це символ єднання українців в одну близьку родину. Коли згадати рік за роком кожне свято, за яких обставин, де й як відбувалося - це склало б хронологічну канву всієї трагедії українського визвольного руху, це були б олімпіади життя українського народу" [4, с.162]. О. Пашенко подає коротку хронологічну характеристику Шевченківських роковин, починаючи з 1901 р. по 1936 р. Переломним моментом у мемуарах виступає 1919 р. в Кам'янці-Подільському, коли відзначала "свято пам'яті Шевченка на своїй землі, у своїй Державі" [4, с.165].

Досить цікавий, багатий фактологічний матеріал містять спогади письменника П. Одарченко, уривки з яких присвячені шевченківській тематиці були видрукувані в газеті "Україна і світ сьогодні". П. Одарченко був учасником шевченківських демонстрацій в Римарівці з жовто-блакитними прапорами й плакатами. "На цій демонстрації (тоді їх називали "маніфестаціями") носив великий портрет Тараса Шевченка. Ніколи не забуду і величне Шевченківське свято в гадацькій хлопчачій гімназії в ті революційні роки. Організатором цього свята був гурток українознавства Гадацької української шкільної молоді". Автор мемуарів протягом усього життя вважав Т.Г. Шевченка "нашою душею, душею нашого народу, яку не скує ніякий московський чекіст!" [14].

У 1922 р. окремим виданням вийшли спогади Софії Тобілевич - дружини Івана Карпенка-Карого, відомої української акторки та письменниці. Вона залишила незабутні враження про побут українських січових стрільців у степовій Україні. Провідне місце займає "Кобзар" Т.Г. Шевченка, який галицькі військові використовували для пропаганди української ідеї, підняття національної свідомості у населення "Великої України" [19].

Важливе значення мають спогади військового, учасника першого зимового походу, бунчужного полку "Чорних запорожців," В. Сімянцева. У них автор подає відомості про військові походи, а також зазначив що "Кобзар" Т.Г. Шевченка, дорогий йому, оскільки, допоміг вижити під час важкої хвороби. Автор спогадів знайшов місце для розповіді як відзначав Шевченківські дні (1913 р.) його брат сотник армії УНР Олександр Сімянцев [17].

Не менш цікавими для розгляду поставленої проблеми є "Воспоминання об Украинне" автором яких є відставний офіцер Російської царської армії, член червоного хреста - герцог Г.Н. Лейхтенбергський [3] Згадав він і про ставлення царського режиму до постаті Т.Г. Шевченка, про українську мову тощо. Зазначивши, що старому (царському режиму) не подобався Т.Г. Шевченко, в особі якого бачили сепаратиста, проте, Шевченко був народний поет, співець краси рідного краю, ліберал, який вимагав знищення кріпосного права. Насамкінець виправдовуючи царський режим, зазначив, що переслідування української мови не таке жорстоке як це представляють українці, проте, визнавав репресії на місцях, в яких звинувачував місцеву владу.

До джерельної бази залучені роботи видані уже після смерті авторів в Україні "Спомини" Д. Солов'я. [18]. Привертає увагу передмова д-ра М. Лози до четвертого видання книги-спогадів українського письменника, поета О. Варави псевдонім Олександра Кобець "Записки полоненого (пригоди і враження учасника першої Світової війни)". В якій зазначалося, що саме мала батьківщина О. Кобця - Канів (Київської губернії), близькість могили Т.Г. Шевченка мусіла мати великий, а може й вирішальний вплив на нього, на кристалізацію його національної свідомості. Як зазначалося: "Доля

молодого Олександра, особливо в молоді роки - була такою подібною до долі Шевченка". Змалку він був свідком масових прощ на Тарасову могилу, слухав чимало оповідань про них і про те, хто там похований. Мав змогу читати забороненого "Кобзаря" (львівське видання). Таким чином, Шевченко став для О. Кобця дороговказом на все життя [8].

Таким чином, зазначені вище мемуари дозволяють розкрити поставлену проблему. Вони містять досить цікаві свідчення про ставлення до постаті Т.Г. Шевченка, відзначення його роковин тощо. Одночасно дозволяють дослідникові проникнутися "духом епохи". Натомість, мемуарно-документальні праці емігрантів не позбавлені фактологічних й хронологічних похибок, їх необхідно перевіряти іншими джерелами.

Список використаних джерел:

1. Андрієвський В. З минулого (1917-ий рік на Полтавщині) / В. Андрієвський. - Берлін : Видавництво "Українське Слово", 1921. -Т. 1. -Ч. 1. - 158 с.
2. Андрієвський В. З минулого (1917-ий рік на Полтавщині) / В. Андрієвський. - Берлін : Видавництво "Українське Слово", 1923. - Т. 2. - Ч. 2. — 309 с.
3. Герог Лейхтенбергський Г. Н. Воспоминания об Украинне / Г. Н. Герцог Лейхтенбергський (1917-1918) Авторизированный перевод с французского - Берлин : К-во Детинець. - Серия 1. - № 2. - 52 с.
4. Гусейнов Г. Олімпіада Пашенко. Тарасові річниці / Григорій Гусейнов // Кур'єр Кривбасу - 2002. -№ 148. - березень. - С. 162-167.
5. Донцов Д. Заповіт Шевченка / Д. Донцов. - К. : Українська видавничка спілка, 2000.
6. Донцов Д. Рік 1918, Київ / Д. Донцов - Торонто, Видавництво "Гомін України", 1954. - 129 с.
7. Завальнюк О.М. Утворення та діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.): монографія / О.М. Завальнюк. - Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. - 644 с.
8. Кобець О. Записки полоненого (пригоди і враження учасника першої світової війни) / Олександра Кобець ; [авт. передм. д-р М. Лоза]. - Мюнхен : Дніпрова хвиля, 1959. - Вид. 4. - 177 с.
9. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. - Варшава, 1934. - Ч. 3. - 393 с.
10. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. - США : Видання української православної церкви. - Ч. 1. - 1966. - 279 с.
11. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. - США : Видання української православної церкви. - Ч. 2. - 1966. - 460 с.
12. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. - США : Видання української православної церкви. - Ч. 3. - 1966. - 393 с.
13. Лотоцький О. Сторінки минулого / О. Лотоцький. - США : Видання української православної церкви. - Ч. 4. - 1966. - 172 с.
14. Одарченко П. Святкування роковин Шевченка на Полтавщині / Петро Одарченко // Україна і світ сьогодні. - № 5. - 10 лютого. - 2006.
15. Приходько В. Під сонцем Поділля : спогади / В. Приходько - Нью-Йорк ; Мюнхен, 1967. - Ч. 1.- Вид. 4. - 183 с.
16. Приходько В. Під сонцем Поділля: спогади / Віктор Приходько ; упор. і авт. передмови Ю. Легун, О. Кравчук. - Вінниця : ТОВ "Консоль", 2011 - Ч. 2. - 416 с.
17. Сімянцев В. Роки козакування (1917-1923 рр.) Спогади. / Валентин Сімянцев - Філадельфія, 1976. - Ч. 7. - 411 с.
18. Соловей Д. Розгром Полтави Спогади часів визвольних змагань українського народу 1914-1921 / Дмитро Соловей. - Полтава, 1994. - 178 с.
19. Тобілевич С. Рідні гості. Спогади з побуту Українських січових стрільців на степовій Україні. / Софія Тобілевич - Л. ; К. : Видавництво Червона калина, 1922. - 38 с.
20. Чикаленко. Є. Щоденник 1919-1920 рр. - К. ; Нью-Йорк : Видавництво імені Олени Теліги, 2005. - 640 с.

Padayetsya value and impact figures TG Shevchenko on the lives and activities of the Ukrainian public and political figures in the period of the Ukrainian national-democratic revolution (1917-1921 biennium).

Key words: T.O. Shevchenko, memoirs, social and political figures, the Ukrainian national-democratic revolution.

Отримано: 08.02.2012

З М І С Т

Секція: ІСТОРИЧНИХ НАУК

<i>Білецька Т. В.</i> ЗМІ як засіб маніпулювання масовою свідомістю в сучасній Україні.....	3
<i>Богущька А. Л.</i> Адміністративно-територіальні та етнодемографічні аспекти розвитку Поділля в XVI-XVIII ст. у працях М.Г. Крикуна останнього часу.....	4
<i>Боднар А. М.</i> Трансформації освітнього рівня та світоглядних цінностей подолян наприкінці XVIII - в середині XIX ст.....	6
<i>Боровець І. І.</i> Зародження словацького національно-політичного руху у період "весни народів".....	7
<i>Вершинок В. В.</i> Монографія М. Костомарова "Богдан Хмельницький": джерелознавчий аспект.....	9
<i>Віннічук О. В.</i> Ризики сучасної демократії: політологічний аспект.....	10
<i>Вонсович С. Г.</i> Процеси політичного переходу кінця XX початку XXI століття.....	11
<i>Газін В. В.</i> Російсько-українські відносини в умовах війни країн Раднотської коаліції проти Речі Посполитої.....	12
<i>Галатир В. В.</i> Фінансове становище місцевих органів державної влади в процесі формування на Правобережній Україні у період Гетьманату П. Скоропадського.....	14
<i>Ганаба С. О.</i> Стратегії освітнього дискурсу у контексті концепту складності.....	16
<i>Глушковецкий А. Л.</i> Діяльність бунду у подільській губернії під час виборів до і та її державної думи.....	18
<i>Гончар М. І.</i> «Подольские епархиальные ведомости» як джерело з вивчення народної обрядовості подолян.....	20
<i>Горин М. П.</i> Місця знаходження військовополонених і цивільного населення на території Кам'янець-Подільської області в роки нацистської окупації (1941-1944 рр.).....	21
<i>Григоренко О. П.</i> Ефективність праці молоді в сільськогосподарському виробництві України (1960-1980-ті рр.).....	22
<i>Дзюбак С. О.</i> Особливості розвитку кустарно - промислової кооперації Поділля часів НЕПу.....	23
<i>Дубінський В. А.</i> Аграрне питання в Наддніпрянській Україні наприкінці XIX - на початку XX ст.....	26
<i>Дудченко В. С.</i> Проблеми формування духовності українського суспільства: історичні перспективи.....	27
<i>Завальнюк О. М.</i> Іван Огієнко: основні складові управлінської діяльності в Кам'янець-Подільському державному українському університеті (1918-1920 рр.).....	29
<i>Заводовський А. А.</i> Імагологічний образ України в польській художній літературі XIX ст.....	30
<i>Задорожнюк А. Б.</i> Ремісники Поділля у XIX ст. (за матеріалами Державного архіву Хмельницької області).....	32
<i>Клициньський П. В.</i> Громадська діяльність Всеросійського земського союзу на Київщині в роки Першої світової війни... ..	33
<i>Коваль Л. М.</i> Діяльність товариства «Бурса імені св. о. Николая в Перемишлі» на початку XX ст.....	35
<i>Комарницький О. Б.</i> Матеріальне становище студентів Волинського ІНО.....	37
<i>Кримська О. М.</i> Норми звичаєвого права та литовського статуту в системі власності міст і містечок Подільської губернії наприкінці XVIII - першої половини XIX ст.....	39
<i>Кундельський В. В.</i> Міжнаціональні відносини на Поділлі наприкінці XVIII - першій половині XIX ст. (на основі архівних матеріалів ДАХМО).....	41
<i>Кух О. М.</i> Дружини дипломатів і функціонування українського посольства у Гельсінкі (1918-1922 рр.).....	43
<i>Лозовий В. С.</i> Аграрний фактор в українській революції 1917-1921 рр.....	44
<i>Лубчинський А. К.</i> Символічний характер обрядовості.....	46
<i>Майор Р. І.</i> Соборницькі прагнення українців Закарпаття та способи їх реалізації у 1918-1919 рр.....	48
<i>Маркітантов В. Ю.</i> Політична еліта: особливості структури.....	50
<i>Маркова С. В.</i> Соціальний інжиніринг у 20-ті - 30-ті рр. XX ст. в СРСР: конструювання нових жіночих соціально-рольових образів.....	52
<i>Маїталір А. І.</i> Постать Т.Г. Шевченка у мемуарах діячів української революції 1917-1921 рр.....	55
<i>Найчук А. В.</i> Національна держава в глобальному світі: політико-економічні та культурні ризики.....	57
<i>Найчук І. А.</i> Жванецька кампанія 1653 року: історіографія проблеми.....	58
<i>Олійник М. П.</i> Зародження системи радянської освіти на Поділлі (1921-1923 рр.).....	59
<i>Олійник С. В.</i> Населення Галичини і угорський похід 1849 р. імператора Миколи I у мемуарах російських офіцерів.....	61
<i>Опря А. В.</i> З історії діяльності православного архієпископа Парфенія (Левицького) в Україні на початку XX ст.....	62
<i>Опря Б. О.</i> Житлове забезпечення православного парафіяльного духовенства Правобережної України у другій половині XIX - на початку XX ст.....	63
<i>Опря І. А.</i> Документи з архівних фондів як джерело до вивчення історії пізньопротестантських громад Правобережної України у кінці XIX - на початку XX ст.....	66
<i>Палагнюк О. В.</i> Перспективи дослідження впливу християнських релігійних установок на формування соціальної відповідальності особистості.....	68
<i>Плахтій М. П.</i> Закони логіки у викладі професора Генріха Єгоровича Струве.....	69
<i>Прокопчук В. С.</i> Секретар Подільської губернської Просвіти В.А. Сочинський.....	70
<i>Семенчук С. О.</i> Культурні пам'ятки першої половини I тис. н. е. в Середньому Подністрів'ї.....	72
<i>Сербалюк Ю. В.</i> Стан дослідження соціальної діяльності державних установ та благодійних організацій наприкінці XIX - на початку XX ст.....	73
<i>Сидорук С. А.</i> Рекрутські набори в сільських громадах Правобережжя в пореформений період.....	75
<i>Старенький І. О.</i> Співпраця подолян з Київським товариством охорони пам'яток старовини та мистецтва (1910-1919 рр.).....	76
<i>Степанков В. В.</i> Битви під Батогом (1652 р.) та Конотопом (1659 р.) - перемоги... без політичних здобутків.....	78
<i>Степанков В. С.</i> Формування української політичної системи у 1648 році - міф чи історична реальність?.....	80
<i>Стецюк В. Б.</i> Полк Atholl Highlanders - остання феодална армія Європи (XIX-XXI ст.).....	81
<i>Сулятицька Т. В.</i> Нерівність в інформаційному суспільстві.....	83
<i>Теліга А. А.</i> Розвиток історичної науки в Кам'янець-Подільському Інституті народної освіти в науковій літературі.....	84
<i>Трембіцький А. А., Трембіцький А. М.</i> Подолянин Микола Калинець - знаний педагог української діаспори.....	86
<i>Трубчанінов С. В.</i> Розвиток історико-географічних досліджень в Україні (кінець XIX - початок XXI ст.).....	88
<i>Філінюк А. Г.</i> Поміщицькі помістя Правобережної України як чинник протидії інкорпораційній політиці самодержавства на межі XVII-XIX століть.....	90